

# SLOVENSKE NOVINE

Odgovorni Vrednik: Profesor Valentin Koušek.

Slovenske novine pridejo vsaki četrtlet na svote: ena na četrtletno leta 30 kr.; po pošti 1 gal. 20.  
Za plačilo se tudi oznanila razglasijo.

Tečaj H.

V Celju 19. maliga Serpant. 1919.

List. 20.

## Življenja.

Vir se bladni  
v znanje sanje,  
in navadni  
Pot potuje;

*Deto in narajo se oteci  
Storja, pa se sreča ne posna.  
Ki, te ravno rač'ce mu obeta,  
Terzje vendar rodajice le podi.*

Dalje hjo  
Se v planini,  
Lepo vije  
Po dolini;

*Željno mladje po veselji grabi,  
Drevo opruhtil tebi napaki,  
Kar ozcu le dopade, vohi,  
Krasne si gradove vidi v znak.*

Hojo pravo  
Vir zasujjo,  
Ko z naravo  
Se bojuje;

*Slučka sanja zapusti mladostna,  
Lastna znanja se mu nosi modri,  
De kieljsoje sreča ležka cenita,  
Samostalnost ga se le niti.*

Vir iztoka  
Se in mine,  
Zadnje reka  
Z njim odmev;

*Ura ti ločite je odšla,  
Do ti nar lože spulajte se?  
Zdaj se le te nauja to platilo, —  
Mir ti dala, ki nar boljši je.*

(Vedeč.) A. Likar

Celje.

Imeli smo v Celju ene dni večiko lep-  
nih, kakor hrasti arastelnih grandirjov,  
kteri so vedeli sami Slovenci. Leci gre-  
nadirski bataljon ima 6 kompanij; dve  
na od krajanskega, dve od koroskega,

in dve od Primorskega regimenta. Pri-  
morci govorijo tako gladko slovenski je-  
zik, da je veselje jih poslušati; pa vidi se  
pri njih da tudi radi laško govorijo, če jim  
ravno ne gre gladko; pa zato, ker menda  
laški jezik za imenitnejšiga imajo pred slo-  
venskim, kakor tudi naši vojaki radi nemi-  
liga za imenitnejšiga imajo ino kolker se  
da, tajstiga rabijo in lomijo. — Govorilo se  
je, da, ker jim je bilo odpovedano na Prvi  
ini, kamor so bili od začetka v Tursta ko-  
mandirani, bodo v Celju na sviligna cesarja  
Francea Jožefa čakali, kteri bi imel skoz  
spodno Stajersko, in Hervasko k banovi ur-  
nudi se podati; pa tega ni verjeti, ino bi  
tudi dobro ne bilo, zakaj kako lahko bi se  
znalo našimu mladimu vitezakim cesarju kaj  
pergoditi! Kolka nesreča, ko bi v roke sov-  
ražnika prišel! — Illog ga vari vsega ludiga!

Kakor se vidi ino slini, bo vendar mes-  
ca Septembra kelesnica do ljublane že pa-  
vožena; zakaj povsod delajo urno in hitro,  
kolker zamorejo, ino vlada je razpisala, da  
bona 1. Septembra v Laskim tergu, ino na  
zidanim mostu pa bodo oskerbnil.  
Poste morali tudi poštno kuje imeti. Pošta  
pajde na južne kraje po krajški strani skoz  
Koroško, Kostanjevoe l. t. d. Tako boče pri-  
hodniče po Slovenskim vse lepše in za ku-  
pno pripravnejše, ker bo na naših krajih  
hlapou potujoče urno kakor blisk od kraja  
do kraja prepeljal, — po dragih straneh jila  
bo pa poštni rog spremljal je, kamor hoče-  
jo se podati ino svoje reči opraviti. Prav  
živo gibanje se bo začelo v naših krajih, da  
bi le tudi se Slovenci v to gibanje hitri vple-  
sti, drugače bodo zopet naši staji vse za-  
sluške na se potegnili, ino rečni domani Slo-  
venci kakor dozdej vedel jim za čerčtam  
stopali.

Celje

Jugoslavjanske Krestomatije.

Pa pravilo ravnopravnosti bodo v slav-  
janu, ki učenci na vsišt učilnicah t. j. v latins-  
kima solah in na vseučilnicah tudi učni ma-

je biti, če bi se ta bolezen bolj razširila, da bi tud po naših mladencih segla, katerim tud že belchatii začeli bili. Ta okoljstava je bila krožno zdravništvo primorala opomniti učiteljsko predstojstvo, da naj se hitro šole sklonejo; kar se je tud brez odloga storilo. Nemškim šolam ni bilo treba tega storiti, ker so si to reč en malo pozaislile, in vmed tem je kolera henjala. J.

## Kolera v Celji.

Mnogo se povsodi govori, kako da v Celji kolera ljude davi, in gerde lazi so se že skovala, ktere iz ust v ust po delci gredo. Bila se je v resnici ta huda bolezen tud v našem kraju prikazala, pa hvala Bogu je zdaj sopot henjala, tud ni imela take moči, ktere ima v drugih krajih, tako da so je vsak, kterga je bila popadla, lahko otel, ako se ni bil prevenc v svojem življenju pregrešil; in razun tistih, kteri so v sadnih Novinah vmed merličami na kolero stali, poznej še nihče ni na kolero v Celji vaoril.

Da se bodo pa ljudi vodli te boleznj varovati, je naša mestna politiška vrada (magistrat) sledeče oznanilo razglasila:

### Oznanilo.

„Ker se v sadašnjemu času kolera tu in tam prikazuje, torej je sklenila mestna vrada razkazniti sledeči podak, kako da se zamore človek te boleznj obvarovati, da bi se prevelki strah te boleznj odvernil.“

I. Ker je bolezen kolera lo grizi takej domači podobna, ktera ob svojih časih v naših krajih vlada, torej naj se v temu času vsak varuje take jedi vživati, ktera mu, kakor že po svoji skusnji ve, drisko pripravli. Šploh naj se vsak varuje nezmernosti v jedi in pijaci, vaitja nečrelega in slabega sosa, sočive posebno salate in kumar (mark), potem žerkih, terdih jedil, ktere želodec težijo, slabe in spridene vode; varuje naj se vsak prehlajenja pri razgrojtemu životu, in kadar na gorki dan hladna noč sledi; — kopanja v mrazli vodi, hudega dusnega pregiba, kakor jazo id, nezmernege životnege dela in ponočnege rojenja; vsak naj se tedaj pravnege, zmjernege in pokojnege živienja derži.

2. Skerbeno se priporočl vsakemu prebivavcu snažiti hiše in prebivališa, koljkor je mogoče, kakor tud život obleko in pohišno orodje, prezrakovanje (prečisanje) hiše skoz to da se okra odpreja, po hiši z jezihom in brinjam pokazti, in ta večkrat z jesinam pokropijo; vse smrdive reči se morajo iz hiše in tud okolj prebivališ odpraviti.

Posebno je vsakemu hišemu gospodarju in njega namestniku oistro zapovedano po mogočnosti za snažnost počistev skerbeti in skerbeno odvernit neusahnje očistnih prostorov in ulic pred svojimi hišami, kar

je že brez tega prepovedano bilo; tud jim je prepovedano, najhne slabo prezračene prebivališa v temu času prevenc z ljudmi napolniti.

3. Tud se v temu času vsakemu priporočl, herž pa zdravnika poslati, če se ga tud kaka bolj majhna slabost nji driska loti, ker zamore samo zdravnik v začetku te boleznj nar lajše in nar bolj gotovo tej nevarnosti v okoli priti. Ako bi pa zdravnik dalje stanoval, tedaj naj se bolnik v postelo vleče in naj pod navadno odejo leži; glava mora le lahko alj po navadi clo nič pokrita bita, v prebivališce se mora hladat zrak spustiti; bolnik naj pije mlačni ajbišev alj kamilicni te, — kake dve alj tri šalve — in okolj trebulja se mu naj duse gorko z čajovo testo, in tako naj zdravnika pričaka.

4. Vsim sosesknam predstojnikam je zapovedano prodajavce po hišah (Hausierer) her rače in ljudi, kteri se brez službe okolj potepajo, po mogočnosti odvračati in zastra potrebne snažnosti večkrat hišo pregledati.

5. Navadno obiskovanje merličev je za sada prebivavcem prepovedano.“

## Zgodovšina kolera.

(Konoc.)

Pervi prihod kolera že je pokazal, de narostrejši tako imenovani korloni in druge naprave zoper njo nič ne pomagajo. Zavoljo tega so tud vladarstva, in po pravici, vse drage, kupčijstvo in vzajemnost overajoče zapertije opustile in so tiaveč pravila postavile, ki so se že o prvim prihodu koristac skazale.

Kolera se vgnjezdi posebno rada v globoko ležečih, močiraih krajih; ne zanese pa zavoljo tega visokeje ležćim in suhim krajem, samo število od nje napadaih in mertvih je v poslednjih krajih manjši. Hlada gre ob rekah, večih cunstah, kakor tud rada kardeia in arnade spremlja. V meslih prijemja posebno rada prebivavce nizko ležečih, z ljudmi prevenc naseljenih, viznih mestnih krajev, med temi pa zoper posebno nlice in hiše, kjer nesana, prebivanje prevenc ljudi v eni koci v tesnu prostora zrak oluži. Hlada siromasna, stradanje, arca in revsina, prebina vživanje žganjine život oslabi in tako vaim škodljivim manjim uzročnim vrata in duri odpre.

Kolera pa nize stanovalniga, enakomerniga hoda rada skuce, se osikrat popolnoma vaviti in se zoper prihoda velike milj dalje od tam, kjer se je vstavila, brez de bi vmes ležece kraje prijel; in se celo v razun tistem kraju gre da svoja meja in se zgodi čca njo brez stein.

Ne gimo posameznih delih in mest v razjedatim (pandemickim) je sluzi in sluzi. V secul polotja krajev v narostrejših dobe lah enako kakor v narostrejših severju v najbliži zim. Samo v letih tam svoj letni čas. Na Bengalskim, kjer je dom, se začne z vročino dusna in valiga Trava

9), je v velikim Travnu sarihujši, pojame v Rožniku in malin Serpanu, in zgine v začotku Kozoperska, ko se mrax začne.

Ljudem, kateri bolj pogosto v okuzljivosti žive, kakor zdravnikana, strežetam bolnikov, ni nič manj nevarna, kakor drugim. Nič več njih ne napade. Ne da se nikakor zaverati. Ravno tako ni nič posebniga, da en kraj dvakrat napade, kakor de človeka ta boleznin še v drugo zgrabi.

Kar umerjočnost in nagujenje h koleri utiče, je ta boleznin daslej iz uzrokov, katerih smo spredaj opannili, posebno bolj ravno zasievala; zavoljo tega je teh ljudi tudi nar več umerlo, ker so vuzazanost, nesnažnost, slaba ali pičla hrana, nezdravno pitje iganjine narveči prijatli kolere, kakor tudi vsake druge kužne bolezni.

Kar starost vtiče, se je ravnala umerjočnost v pervin prihodu le posebno po številu let; kolikor stariši, toliko beržeje je napadence umerl. Tudi otroke, ktere je o pervih zobeh driska napadla, je navadno umerila.

O zadnjim prihodu kolere je pa ravno narobe; ljudje v mladišti radi zbole, desiravno starih narveč umerje.

Ker število napadenih k številu preživaveov, in ozdravljenih k številu mrtvih zadene, je, kakor skušnja kaže, po deželah, šegah in navadah razno.

Število na dan napadenih raste do srednjiga časa bolezni, potem odjenjuje, umerjočnost je začetakna narveči, in desiravno jih pozneje več zboli, jih vander manj umerje.

Kar šega in navade in umerjočnost po njih utiče, se povzame iz že rečeniga.

Zastran primere umerih da ozdravljenih velja po srednji meri:

V deželah, kjer kolere vse na roke gre, kjer je tadaj ljudolubna, umerjete po srednji meri dve tretjini, v deželah pa, kjer boleznin nima toliko podpore, jih umerjo ena tretjina, k večim polovica. (Pr. Števc.)

## Kmedjstvo.

Ali ozmedj krompir zdravja škodje?

Ne! Nekteri časopisi priporočajo narveči previdnost pri vživanju nezreliga krompirja. Če bi bil tak krompir nevarn in zdravju škodljiv, bi preživaveci nezgodovinih kenjev v slabih dragih časih v nesreči koperneči. — Sadeži, med kterimi se namo pečetač, kakor jabehla, kruška, češnje, ali kermja sama, kakor žita, ali pa obuje, kakor zelena sočivje, manjo, zanjo res zdravju škodotviti. Krompir se pa ne šteje v versto jestvinih sadežev, ampak v versto jestvinih korenov; med tem in med mnini je pa velik razloček. Natura pozna nezrelo sadje, ne pa nezrela korenin. Če so jestvini sadeži (razno

sočivja) nesreči vživani nesladni, intorej zavoljo njih pičliga redavniga snotka života ne tekajo in zdravju škodotje, je pri jestvinih koreninah to vse ravno nasprotni. Kolikor pred se take vživajo, toliko bolj prijetne so ustnu, toliko več redavno moči imajo; kolikor dalj se pa stobla derže, toliko več redavne moči imo oddajo, in postanejo take manj teene in zdrave.

Na Peruanskih, ker je krompir doma, in v drugih gorkih deželah je eno-, v bolj nezrelih dveletica. Pervo leto doseže korenine svoje celo, za zasajenje potrebno popolnost. Kolikor bolj se tej dobi bližajo, toliko bolj razsnovajo svoje človeškemu života tako primerne redavne dele. Kolikor bolj se to razsnovaje in po njem nava kal s pomočjo vuzanjih uzrokov množi, toliko manj prilaja krompir za rejo vgoden. Iz tega se vidi, de se je bolj prezreliga, kakor premano zrečiga krompirja kot zdravja škodljiviga biti, in to tam več, ker kmot več sadu pričetni nsihi, če ga bolj dolgo rasti pustil. — Krompir pa zna škodljiv biti:

1. Kadar ga ljudje preveč ob enia in neprenehama jejo, brez de bi tudi druge reči vživali in se dovolj prelahali.

2. Če v pretekli in promokri zemlji raste. Korenine, ktere v taki zemlji rastejo, so zdravju narhvoj škodljive, ker driskavano lastnost dobijo. Ako je v pomankanju drugih jedi tak krompir za kabo usmenjen, mora tako dolgo vreti, de se razpokati ako je pa že kuhna, se mora razdeobiti in ničoli ni dohna, ga vročiga jesti, zato, de se veči del škodljivosti izpuhčeti more. Narohoji je krompir, kteri v lahki, pečnati zemlji raste.

3. Krompir se ne sme v vlažnim, premano zročnima hrani in ne preveč na kapu hraniti. Če se v preveč vlažnim, premano zročnim hrani hrani, postane škodljiv; če pa preveč na kapu leži, se začne sogrevati in kali poganjati. To je pa tudi zdravju škodljivo.

(Pr. Števc.)

## Ogerska Vojska.

Od vsih krajev se bližajo naše armade Italia - Pestu, in dasiravno pomirski glavarji veliko od mnog govoročje, ktere so pomirskeske armade brez naše vojske zabobile, vendar teh laži nihče več ne verjame; ospreje so se oslegenernu madžarskemu ljudstvu oči, in knežci je spoznavali, kako grozovino da je ogroženo od postarskih glavnovov. Pred enaj mesci si v Italia - Pestu nihče verjeti hotel, da so Rusi nasamo rusenja na pomoč prišli, zato ko je Košni razkaznati bil, da ni ne enga Rusu na Avstrijskih, ampak da je naša vlada in celokaj glavarikov po Rusovske obščine, da bi Madžare sračila. Gledepano ljudstvo je in lag verjejo nekaj časa; pa ko so Rusi mesto Slavovo preuzvali in tud že do Debrečina prišli, zdaj je ljudstvo že le spoznalo, da so glavarji nar veči zapeljivi in golisti. Greza in strah se potvrdil pred Rusom vali in mesto Debrečina, ktero je skuca v sredi Madžarskova, in je po ljudarPestu na Ogerskih nar veče mesto, se je

\*) Bravca, kterim se te dehte uznano, opoznamo, de se v bolj južnih deželah vročina bolj zgodje začne. India je južna dežela, in tam je, ko je pri nas komaj proti pomladi, že vroča.

Rasam brez hitve podvergla, in kadar bode to brali, kar sada pišeno, bo gotovo že nar večje Ogersko mesto — Buda — Pest — v cesarskih rokah; kakaj Košut je že iz tega mesta pobegnul, in zavup v njega ni samo omajan temveč vničen. Tudi je prišel vira-raj kurir na Dunaj, kter je veselico prinesel, da sta mesta Kremnize in Semauce, kjer se zlata ruda kopje, Rusam se podvergla. Pantarska armada povsodi nazaj beži.

Naš junaški Cesar so one dne blizo terdjavje Komora sami naše vojske v bitvo peljali, in so sovražnika nazaj zagnali. Ako so jih ravno generali prosili, se ne v tako nevarnost podati, vendar niso nič marali; — ena krogla je ravno pred Njo padla in so je razrušila, tako da so se kosi okolj in okoli razleteli, pa hvala Boga nobeden ni cesarja zadel. Naši vojsaki svoja junaškega Cesarja viditi, so se kakor oroslani (levi) na sovražnika vergli, in so ga premagali. Pri armadi je kotera henjala.

## Nemška dežela.

Tudi na Nemškim so puntarji več del že premagali. Nekaj puntarskih glavarjev je na Frascoo pobegnili, nekaj na Svajcarsko, nekaj se jih je polovilo, in kmalo bo tudi na Nemškim mir; — bog ga daj!

## Velika nesreča.

Kako nevarno in škodljivo je, meso holne živine živjeti, to nam je več ko stokrat skušnja spričala, to se po šolah neč in pri mnogih drugih priložnostih ljudem pripoveduje; ali žalibože vsi podaki so zapostoj! Človeška lakomnost in požrešnost bo še mnogo ljudi pod zemljo spravila, preden da bodo spoznali, da mačk, kteri se v šolah razkazujejo in bučvah berejo, niso prazni.

Glejte kaka nesreča se je pred enim dnevi na Hervaškim blizo Krapiških toplic zgodila. Neki kmet imel je bolanega vola, in ker ni vedel, na kteri bolezi je vol behal, ga zakole; nekaj mesa popreda, nekaj ga sam obderi; ali ljudi, kteri so od tega mesa jedli, so vsi zboleli; kmet njegova žena in dva otroka sta še tista noč vmerla, in v vesoljih jih je osem zavolj tega mesa smert storilo.

Ktero bolezen je pa imel vol? ne bote prazni — in jaz Vam odgovorim — vranica se je bila v njemu vnela. To hudo živinsko bolezen, ktera se ne loti samo goveje živine ampak tudi konjev, ovac, svinaj in tudi ljudi, imenujejo Nesei Wiltbrand, Slovenci jo pa v nekih krajih lo v b a zovejo. Loti se ta bolezen živine v poletnem času ob hudi vročini, in začne se z tem, da živini eden ali dva dni nobena paša ne diši, potem začne živinče otekati v časi po prednih, večasi po zadnih nogah, primeri se tudi da je ta ena noga in vrat otekel. Kadar se to žalusno znanje na živini vidi, tedaj je mlakečelj

vupati, da bi se otela. Ta bolezen je kužan, in se ne samo živine ampak tudi ljudi prijemta. Ker sim si pa naprej več drugokrat več od te bolezi in od nje zdravil govoriti, bočem dans le to še povedati, kar sim si sam skusil.

Bilo je pred trem leti, ko se je ta bolezen mesu velki-serpana v nekemu kraju blizo Ntajarskega prikazala. Jaz pridem k nekemu kmetu, ki je imel bolanega vola. Desiravno nisem doveršen živinski zdravnik, pa vendar o tej reči ravno ptujec nisem; nekaj sim se iz bukav usčil, nekaj sim bil pri pogovorih z kmetnimi možmi pobral. Pogledam jaz bolnega vola, in bolezen sim bil pri ti priči spoznal, kakaj imel je vol več gobec in bila je leva predna četeri zlo otekla; vola smo hitro od druge živine odločili in v posebni hlev spravili. Vsed tem prideta dva živinska zdravnika (kmeta), jeden je rekel, da ima vol čerui volčec, drugi je pa bolezen hitro spoznal, in rekel je, da se v njegovemu kraju, bil je 3 ure dalječ prišel, ta bolezen lovba imenuje. Mi začemo vola zdraviti, pa nič ni pomagalo, po noči je čerkuil, Čerkaenoga vola so drugi dan v neko gornjo blizo vode peljali, in če sim jih še tako prosil, da naj ga globoko pokopljejo z kožo vred, pa nič ni pomagalo, slekli so ga koze. Predni koeec je bil ves vsinjaj in otekel, na srecu je pa imel dve velike černe pike, vranca je bila melika in ločca okoli nje z belia izodras obločena, kakor de bi bila v mleku ležala. Zadni konec vola je bil popolnoma zdrav, in ljudi ni viditi, so hotli zadne četeri domu nečti in pojesti. Jaz jih začnem prositi, da bi tega ne storili, pa niso za to od koca marali; kadar se pa začnem nad njimi hudo rotiti in jim zagati, sim jim vendar vola vrnail in jih gotove bolezi, zasabili ted smerti odel.

Slečno kožo so hoti v potoku ograti, ker je xlo kervava bila, pa jaz jim tud tega nisem pripustil, ker je iz tega potoka druga živina pila; obeshi so je tedaj na ranto, da bi se posušila. Kadar grem drugi dan kožo gledati, sim vidil veliko čerkaenih volov, ene so se kože derinle, druge so pa na tleh ležale. Kakor hitro je maha na kožo priletela, in se je na otekline vsedla, kmalo je gaxnila. Tedaj so še le ljudi prav za prav spoznali, kako strašno stopnja je ta bolezen in v kaki nevarnosti si tisti bili, kteri so vola kožo slekli. Malicea.

## Opaznilo.

Tukaj v Celji v gospodskih ulicah (Herzogasse) Nr. 119 je na prodaj ena ludja ali pirni, ktera je v dobremu stanu in se dober kup dobi. Cena te ludje se zvo v ravno taisti lici v prvemu nadstropju.

## Učenci.

kter zna brati, je posebas v nemškem pravilno zvoden, in ima dober sprisbe v kermačenem nauku in zadržanju, se precej varno v uk pri J. K. Jeretina, krokoemu natakuju v Celji.